

NEZAKONITO UPRAVLJANJE OTPADOM I PRANJE NOVCA: ITALIJANSKO ISKUSTVO

Ana Batrićević¹

Upravljanje otpadom u skladu sa važećim propisima jedan je od preduslova za očuvanje životne sredine, efikasno korišćenje prirodnih resursa i ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Međutim, karakteristike otpada kao i priroda aktivnosti preduzetih u okviru njegovog prevoza, odlaganja, skladištenja, prerade, reciklaže i ponovne upotrebe otvaraju prostor za zloupotrebe, od kojih neke mogu predstavljati oblike ekološkog, organizovanog i transnacionalnog kriminaliteta. Kako bi se nezakoniti prihodi stečeni na taj način prikrili, neretko se preduzimaju različite aktivnosti koje spadaju u pranje novca. Ovakva nezakonita praksa je već decenijama zastupljena u Italiji, posebno kada ja u pitanju pokrajna Kampanija, gde ozbiljno pogađa zdravlje ljudi, životnu sredinu i privredu. Zbog toga, autor analizira problematiku pranja novca u kontekstu nezakonitog upravljanja otpadom, sa fokusom na italijansko iskustvo, nastoji da ukaže na ključne probleme prilikom otkrivanja i dokazivanja ovih kriminalnih aktivnosti i sugeriše načine za njihovo rešavanje.

KLJUČNE REČI: Otpad, upravljanje otpadom, pranje novca, organizovani kriminal, ekološka krivična dela

UVOD-POJAM I ZNAČAJ UPRAVLJANJA OTPADOM

Prema Okvirnoj direktivi Evropske unije (u daljem tekstu: EU) o otpadu, otpad obuhvata sve supstance ili predmete koje njihov držalac odbaci, namerava da odbaci ili je dužan da odbaci². Pri tome se pojmovi “supstanca” i “predmet” tumače ekstenzivno i dele na otpadne i neotpadne (European Commission, 2012:9). Odbacivanje otpada obuhvata konkretne radnje preduzete od strane držaoca, namera odbacivanja otpada podrazumeva postojanje spremnosti držaoca da odbaci otpad, dok se dužnost odbacivanja otpada zasniva na njegovoj pravnoj obavezi da to učini (Commission, 2012: 10). Otpad se najčešće posmatra kao neželjeni materijal i izvor brojnih problema i kao pretnja po zdravlje i životnu sredinu. Ali, otpad može biti i značajan izvor prihoda, pod uslovom da se sa njim adekvatno postupa (Oteng-Ababio, 2014). U

¹ Naučni saradnik na Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja. email: abatricevic@yahoo.com

² Član 3. stav 1. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Waste Framework Directive), OJ L 312, 22.11.2008, p. 3–30, (u daljem tekstu: Waste Framework Directive), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=EN>, 25.06.2018.

tom smislu, postupanje sa otpadom kao sa potencijalnim izvorom energije, odnosno sirovinom danas važi za ključni pristup u efikasnom upravljanju resursima (Wilts, Von Gries, Bahn-Walkowiak, 2016).

Kako je navedeno u Okvirnoj direktivi EU o otpadu, upravljanje otpadom uključuje: sakupljanje, transport, ponovnu upotrebu i odlaganje otpada, sprovođenje nadzora nad ovim aktivnostima, staranje o postrojenjima za odlaganje otpada nakon njihovog zatvaranja, kao i aktivnosti preduzete u ulozu trgovca ili posrednika³. Smisao upravljanja otpadom jeste da se obezbede zdravi uslovi života, da se smanji količina otpada, kao i da se podstakne njegova ponovna upotreba (Demirbas, 2011: 1281). Ciljevi upravljanja otpadom treba da uključuju: smanjenje ukupne količine otpada, recikliranje i ponovno uključivanje podobnih grupa supstanci u ciklus proizvodnje kao sekundarnih sirovina ili izvora energije, ponovno uključivanje biološkog otpada u prirodni ciklus, smanjenje količine otpada na samom izvoru njegovog nastajanja, odlaganje otpada na odgovarajućim lokacijama itd. (Demirbas, 2011: 1281).

U skladu sa Okvirnom direktivom EU o otpadu, države članice se obavezuju da preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile da se upravljanje otpadom sprovodi: na način kojim se ne ugrožava zdravlje ljudi, životna sredina, voda, vazduh, zemljište, biljni i životinjski svet, bez izazivanja nelagodnosti usled buke i neprijatnih mirisa, kao i bez vršenja negativnog uticaja na predele ili posebno zaštićena mesta⁴. Uprkos tome, u ovoj oblasti često dolazi do različitih zloupotreba, koje neretko imaju karakter teških krivičnih dela protiv životne sredine i/ili zdravlja, odnosno bezbednosti ljudi i koje su po pravilu povezane sa vršenjem drugih krivičnih dela, uključujući korupciju (davanje i primanje mita), pranje novca i poresku utaju.

1. NEZAKONITO UPRAVLJANJE OTPADOM KAO OBLIK EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

Ekološki kriminalitet je oblik savremenog kriminaliteta koji obuhvata različite kriminalne aktivnosti kojima se povređuje ili ugrožava čovekova radna i životna sredina. Odlikuju ga masovnost, dinamičnost, stalna ekspanzija i element inostranosti, a povezan je sa razvojem i primenom nauke, tehnike i tehnologije (Jovašević, 2011: 81). U ekološki kriminalitet spadaju ekološki delikti kao sveukupnost ljudskih ponašanja kojima se povređuju ili ugrožavaju društvene vrednosti koje određuju uslove za čuvanje, unapređenje i zaštitu životne i radne sredine (Jovašević, 2009: 130). Prema definiciji *INTERPOL-a*, aktivnosti koje spadaju u ekološki kriminalitet mogu se klasifikovati u dve grupe: 1) kriminalitet koji uključuje zagađenje životne sredine (u koji spada nezakonit promet i odlaganje opasnog otpada i kršenje međunarodnih i nacionalnih propisa o upravljanju otpadom) i 2) kriminalitet usmeren protiv divljeg biljnog i životinjskog sveta.⁵

Među različitim oblicima ekološkog kriminaliteta, nezakonit prevoz i odlaganje otpada izdvajaju se kao značajni izvori ilegalnih prihoda, privlačeći sve veći broj indi-

³ Član 3., stav 9., Waste Framework Directive.

⁴ Član 13., Waste Framework Directive.

⁵ INTERPOL, Environmental crime, dostupno na: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-crime>, 26.06.2018.

vidualnih posrednika, ali i organizovanih kriminalnih grupa. Elektronski otpad, hemikalije, ali i radioaktivni otpad odlaže se na takozvane “divlje” deponije, zakopava ili baca u more, pri čemu se u ovim slučajevima ne radi samo o nezakonitom odlaganju otpada, već i o njegovom nezakonitom prevozu, kao i o upravljanju deponijama na način kojim se krše nacionalni i međunarodni propisi (Baiamonte, Vermeersch, 2016: 30). Procenjuje se da različiti oblici nezakonitog postupanja sa otpadom ostvaruju značajan udeo u sveukupnom ekološkom kriminalitetu (Baird, Curry, Cruz, 2014: 98). Uprkos tome, ovaj oblik kriminaliteta se neretko tretira kao takozvani “zločin bez žrtve” (*victimless crime*), usled čega takvi slučajevi često ostaju neprijavljeni ili neotkriveni. Zbog toga su njegove prave razmere i dalje nedovoljno poznate (Baird, Curry, Cruz, 2014: 98).

Od međunarodnih dokumenata relevantnih za problematiku transporta, čuvanja, prerade i odlaganja otpada po svom značaju se posebno izdvaja Bazelska konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju⁶, koja je na snazi od 1992. godine (Joldžić, Batričević, Stanković, 2018: 190). Iako Konvencija zabranjuje nezakonit izvoz, promet i odlaganje opasnog otpada, ovaj problem i dalje opstaje na globalnom nivou. Operacije sprovedene od strane *INTERPOL*-a potvrdile su da širom sveta postoje ustaljene rute koje se protežu od Evrope, preko Severne Amerike, Japana, pa sve do jugoistočnog dela Azije i Afrike, kao i organizovane mreže trgovaca i posrednika koje omogućavaju ilegalni transport i odlaganje opasnog otpada. Regionalni tokovi opasnog otpada takođe su dobro organizovani, pri čemu Kina i Indija prihvataju ogromne količine otpada kako bi ga reciklirale i ponovo upotrebile kao sirovinu, dok afričke zemlje preuzimaju polovne materijale koji se mogu ponovo koristiti (Baiamonte, Vermeersch, 2016: 30).

Pravo EU insistira na tome da se veliki broj radnji vezanih za nezakonito postupanje sa otpadom krivičnopravno inkriminiše u državama članicama. Tako, prema članu 3(b) Direktive o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava⁷, države članice treba da propišu kao krivična dela sledeće radnje: sakupljanje, transport, preradu ili odlaganje otpada, uključujući i nadzor nad takvim operacijama i naknadno staranje o mestima za odlaganje, uključujući i radnje preduzete u svojstvu posrednika ili trgovca (upravljanje otpadom), koje izaziva ili bi moglo da izazove smrt ili ozbiljnu povredu bilo kog lica ili znatnu štetu za kvalitet vazduha, kvalitet zemljišta ili kvalitet vode ili za životinje ili biljke. Pri tome je propisano da otpad treba definisati u skladu sa Direktivom o otpadu⁸, prema čijem članu 1. se otpadom smatra bilo koja supstanca ili predmet u kategorijama istaknutim u Aneksu I te Direktive koji njegov posednik odbaci ili namerava da odbaci ili je obavezan da odbaci. U Aneksu I Direktive o otpadu nabrojano je ukupno 15 kategorija otpada, a na kraju je navedeno da će se otpadom

⁶ Zakon o potvrđivanju Bazelske konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju, *Službeni list SRJ-Međunarodni ugovori*, br. 2/1999.

⁷ Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law, OJ L 328, 6.12.2008, p. 28–37, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=EN>, 03.07.2018.

⁸ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives, OJ L 312, 22.11.2008, p. 3–30, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=EN>, 03.07.2018.

smatrati i svi drugi materijali, supstance ili proizvodi koje posednik odbaci ili namerala da odbaci ili je obavezan da odbaci, što omogućava dosta široko tumačenje tog pojma, a, samim tim i podvođenje velikog broja radnji preduzetih u odnosu na otpad pod pojam ekološkog kriminaliteta. Istovremeno, treba imati u vidu da je organizovani kriminal prisutan u ogromnom broju privrednih grana, te da upravljanje otpadom u tom pogledu ne predstavlja izuzetak. To potvrđuje i porast broja slučajeva nezakonitog izvoza otpada iz zemalja EU, kao i ekspanzija ovog oblika kriminaliteta u Italiji (D'Amato, Zoli, 2010: 13).

Kao okolnosti koje doprinose pojavi kriminaliteta u oblasti upravljanja otpadom najčešće se navode: 1) nedostatak i/ili neadekvatna primena pravnih normi kojima je regulisano upravljanje otpadom, 2) veliki troškovi zakonitog postupanja sa otpadom, 3) neelastičnost cene otpada, 4) činjenica da otpad predstavlja robu koja se razmenjuje na globalnom nivou pri čemu je ta razmena nejednako pravno regulisana, 5) složenost samog posla i veliki broj subjekata koji su u njega uključeni, 6) sama priroda i izgled otpada koji ga čine podobnim da se sakrije i prokrijumčari (Baird, Curry, Cruz, 2014: 99-100).

2. NEZAKONITO UPRAVLJANJE OTPADOM I PRANJE NOVCA

Složenost poslova upravljanja otpadom, kao i karakteristike samog otpada čine krivična dela povezana sa upravljanjem otpadom podobnim da se svrstaju u kriminalitet belog okovratnika (*white collar crime*) (Baird, Curry, Cruz, 2014: 99-100). Kriminalitet belog okovratnika obuhvata krivična dela učinjena od strane lica sa određenim ugledom i visokim društvenim statusom, a u okviru zanimanja koja obavljaju (Sutherland, 1983: 7). S obzirom na okolnost da se kriminalitet belog okovratnika vrši zloupotrebom najrazličitijih legalnih zanimanja, u novije vreme se ovaj pojam definiše šire - kao kriminalitet koji se vrši zloupotrebom legalnih zanimanja (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, Kostić, 2009: 191). Kriminalitet korporacija (*corporate crime*) izdvaja se kao posebna vrsta kriminaliteta belog okovratnika (Simpson *et al.*, 2013: 232) i uključuje krivična dela učinjena od strane odgovornih lica ili drugih subjekata u cilju ostvarivanja protivpravne koristi za korporaciju (Keković, Milošević, 2011: 29). U okviru njega, izuzetno je zastupljen takozvani "ekološki kriminalitet korporacija" ili "korporativni ekološki kriminalitet" (*corporate environmental crime*), koji u svom najtežem obliku obuhvata krivična dela protiv životne sredine učinjena od strane korporacija i koji se često slikovito naziva i "kriminalitetom zelenog okovratnika" (*green collar crime*) (O'Hear, 2004: 201; Wolf, 2011: 500, Batričević, 2017: 246).

Značajan udeo u ovoj vrsti kriminaliteta pripada upravo krivičnim delima učinjenim u kontekstu nezakonitog upravljanja otpadom, pri čemu se po pravilu radi o slučajevima narušavanja stanja životne sredine i zdravlja ljudi nezakonitim odlaganjem otpada (House of Commons-Environmental Audit Committee, 2005: 9). Ovaj oblik kriminaliteta naročito obuhvata krivična dela učinjena od strane korporacija sa monopolskim položajem u oblasti upravljanja otpadom (a posebno u oblasti njegovog odlaganja) koje ostvaruju dobit od nezakonitih aktivnosti protiv životne sredine i sim-

bolično se naziva “kriminalitet prljavog okovratnika” (*dirty collar crime*) (Ruggiero, South, 2010: 259, prema: Walters, 2012: 103).

Kriminalitet prljavog okovratnika odlikuje nekoliko specifičnosti. Pre svega, učinioci ovih krivičnih dela često imaju poseban, olakšan pristup objektu radnje krivičnog dela. Naime, složenost poslova koji se preduzimaju u okviru upravljanja otpadom omogućava učiniocu da lako pristupi tokovima upravljanja otpadom i da se u njih uključi. Jedan od razloga za to je i činjenica da se učinioci ovih krivičnih dela često bave zakonitim poslovima iz oblasti upravljanja otpadom. Budući da se učinioci ovih krivičnih dela po pravilu služe prevarom ili prikrivanjem, proizvođači otpada često nisu svesni da se sa njihovim otpadom postupa nezakonito, posebno ako se ima u vidu da se otpad ponekad može lažno prikazati i kao polovna roba. Zahvaljujući tome što se ova krivična dela često čine u okviru poslova koji na prvi pogled izgledaju zakonito kao i uz upotrebu odgovarajuće dokumentacije, obično nije sasvim očigledno da se radi o kriminalnom ponašanju. Kako u sektoru upravljanja otpadom operateri ili posrednici ne moraju nužno biti u neposrednom kontaktu sa otpadom, jasno je i da učinioci ovih krivičnih dela mogu biti fizički udaljeni od samog otpada kao objekta radnje (Baird, Curry, Cruz, 2014: 99-100).

Kao i drugi moderni oblici kriminaliteta, i nezakonit promet opasnim otpadom, koji je jedan od njegovih najunosnijih i najopasnijih vidova, tesno je isprepletan sa korupcijom (Pavlović, 2015: 280), ali i sa pranjem novca. Naime, učinioci ekološkog kriminaliteta, a posebno transnacionalnog ekološkog kriminaliteta, često koriste “više slojeve” korumpiranih službenika i političara kako bi izbegli mehanizme kontrole i zaštitili ilegalni lanac trgovine. Oni to po pravilu čine vršeći krivično delo davanja mita. Tako stečena imovinska korist a nekad i sama roba “peru” se i ubacuju u legalne ekonomske tokove kroz mrežu korumpiranih zvaničnika i eksperata, kao i kroz takozvane “paravan-kompanije” uključene u legalnu trgovinu (Eliot, 2012: 283). Imajući to u vidu, *Financial Actions Task Force (FATF)* u svojim preporukama za suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma svrstava krivična dela protiv životne sredine u oblik kriminaliteta koji neretko prethodi pranju novca (FATF, 2012: 116).

Praksa, a posebno italijansko iskustvo u ovoj oblasti, o kojem će posebno biti reči, potvrđuje da je kriminalitet “prljavog okovratnika” jedan od oblika ekološkog kriminaliteta koji je često praćen pranjem novca. Pranje novca obuhvata aktivnosti koje se preduzimaju radi prikrivanja porekla imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela, pri čemu se novac može prati kroz poslovanje u različitim sektorima, uključujući i sektor upravljanja otpadom. Pranje novca ima tri faze: 1) fazu ulaganja - u kojoj se nezakonito stečen novac uvodi u finansijski sistem tako što se uplaćuje na bankarske račune, najčešće u vidu neke legalne aktivnosti poput, na primer, osnivanja fiktivnog privrednog društva koje nema poslovnu aktivnost već služi za ulaganje “prljavog” novca; 2) fazu raslojavanja ili prikrivanja - u kojoj se novac prebacuje sa računa na koji je uplaćen na druge račune privrednih društava sa ciljem da se prikaže neka fiktivna poslovna aktivnost ili da se obavi neki legalni posao koji, po pravilu nema nikakvu ekonomsku ili poslovnu svrhu već služi samo da se prekine veza između novčanih sredstava i kriminalnih aktivnosti kojima su ona stečena, odnosno da se sakrije trag novca i 3) fazu integracije - u kojoj se “prljavi” novac javlja kao novac koji potiče od legalnih

delatnosti i koji se ubacuje u legalne finansijske tokove, na primer kupovinom nekretnina ili kontrolnih paketa akcija⁹. Način na koji mafija kontroliše upravljanje otpadom u Italiji uključuje i navedene aktivnosti koje spadaju u pranje novca, uz osobenosti koje se sastoje u tome što se nezakonito stečeni novac po pravilu ulaže u osnivanje “paravan kompanija” za upravljanje otpadom, kao i u tome što se on prebacuje ili u poreske rajeve ili na račune drugih kompanija za upravljanje otpadom od kojih su neke legalne a neke ilegalne, što je analizirano u posebnom delu rada.

3. ITALIJANSKO ISKUSTVO

Usled nedostatka kapaciteta za odlaganje otpada i nedostataka u oblasti sortiranja, prikupljanja i tretmana otpada, danas se mnoge zemlje i regije širom sveta suočavaju sa problemima upravljanja otpadom (Mazzanti, Montini, 2014). Ovaj problem nastaje usled propusta u oblasti javnih politika, nedovoljnog ili čak nikakvog ulaganja u sektor upravljanja otpadom i odlaganje otpada, ali i kao posledica nezakonitih aktivnosti i uticaja organizovanih kriminalnih mreža, a negativno se odražava na zdravlje ljudi, stanje životne sredine i kvalitet javnih dobara i usluga, naročito u urbanom okruženju. (D’Amato, Mazzanti, Nicolli, 2015). Veza između organizovanog ekološkog kriminaliteta koji uključuje nezakonito postupanje sa otpadom, globalne trgovine i državne uprave već decenijama nigde u svetu ne dolazi do izražaja toliko koliko u Italiji, koja uprkos brojnim opomenama i apelima nadležnih organa EU, i dalje važi za članicu Unije sa najvećim brojem kršenja direktiva iz oblasti zaštite životne sredine. Većinu ovih slučajeva čini upravo kršenje odredbi *acquis*-a o upravljanju otpadom (Walters, 2012). Jedan od razloga neusklađenosti italijanskog zakonodavstva i prakse sa propisima EU iz oblasti zaštite životne sredine jeste organizovana kriminalna aktivnost takozvane “eko-mafije” (Walters, 2012). Izraz “eko-mafija” (*ecomafia*) prvi put je upotrebljen od strane italijanske organizacije za zaštitu životne sredine *Legambiente*¹⁰, koja je osnovana 1980. godine sa ciljem da doprinese zaštiti životne sredine i podizanju ekološke svesti. Ovaj izraz danas je u širokoj upotrebi u Italiji i označava organizovane kriminalne mreže koje ostvaruju dobit od nezakonitog odlaganja komercijalnog, industrijskog i radioaktivnog otpada (Walters, 2012).

Procenjuje se da je tokom devedesetih godina dvadesetog veka u Italiji takozvana “eko-mafija” omogućila nezakonito odlaganje 11 miliona tona industrijskog otpada i velike količine toksičnog otpada (Edmondson, 2003, prema: Walters, 2014: 199). Preduzeća koja su tesnoj sprezi sa mafijom kontrolišu ugovore koji se sklapaju u oblasti upravljanja otpadom u industrijama koje proizvode otrovne supstance i ilegal-

⁹ Smernice za procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma i primenu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma za obveznike u nadležnosti Komisije za hartije od vrednosti, dostupno na: <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/прописи/регулатива/подзаконска-акта/37-закон-о-спречавању-прања-новца-и-финансирања-тероризма/6845-смернице-за-процену-ризика-од-прања-новца-и-финансирања-тероризма-и-примену-закона-о-спречавању-прања-новца-и-финансирања-тероризма-за-обвезнике-у-надлежности-комисије-за-хартије-од-вредности>, 10.07.2018.

¹⁰ Legambiente, *Chi siamo*, dostupno na: <https://www.legambiente.it/legambiente/chi-siamo>, 04.07.2018.

no odlažu polutante širom Italije (Ruggerio, 1996, prema: Walters, 2012). Pored toga, mafija uspeva da izdejstvuje zaključivanje ugovora između lokalnih vlasti i odgovarajućih preduzeća kako bi se životna sredina očistila od zagađenja prouzrokovanog navedenim nezakonitim aktivnostima (Ruggerio, South, 2010). Takođe, prisustvo mafije ograničava slobodu vlasti u pogledu određivanja visine poreza na legalno odlaganje otpada i umanjuje efikasnost primene relevantnih propisa (D'Amato, Zoli, 2010: 13). U prilog rasprostranjenosti i profitabilnosti aktivnosti "eko-mafije"¹¹ u Italiji govori podatak da je samo tokom 2009. godine ova kriminalna mreža ostvarila promet u vrednosti od oko 7 milijardi evra, pri čemu se procenjuje da je u tom periodu nekoliko miliona tona opasnog otpada bilo prevezeno, odnosno odloženo izvan zakonitog sistema upravljanja otpadom (D'Amato, Mazzanti, Nicolli, 2015, 186).

Može se uočiti da se u Italiji nezakonito upravljanje otpadom od strane, odnosno pod kontrolom mafije sprovodi kako prilikom odlaganja otpada tako i u sklopu transporta i prometa opasnog, toksičnog i posebnog otpada. Kriminalne aktivnosti u oblasti odlaganja otpada se odvijaju i u okviru zakonitog i u okviru nezakonitog postupanja sa otpadom. Organizovane kriminalne grupe izuzetno su zainteresovane za upravljanje divljim deponijama, što spada u nezakonito odlaganje otpada, ali i za kontrolu rada legalnih deponija, što sprovode tako što kupuju zemljišta po cenama koje su znatno niže od tržišnih i usmeravaju politike upravljanja otpadom u pravcu njegovog odlaganja na deponije od čijeg rada ostvaruju profit. Mafija ometa normalno funkcionisanje sistema sakupljanja otpada, podstičući na taj način odlaganje otpada na deponije, što postaje jedini način upravljanja otpadom. Na taj način, mafija uvećava kontrolu nad lokacijama na kojima se nalaze deponije i ostvaruje uvećan prihod zahvaljujući renti od zemljišta namenjenog za proširenje postojećih i otvaranje novih deponija i odlaganje otpada (D'Alisa *et al.*, 2010).

Kada je reč o nezakonitom prevozu i prometu toksičnog i posebnog otpada, treba naglasiti da se on ilegalno izvozi iz Italije u zemlje u razvoju, odnosno zemlje u tranziciji. Do sada su prijavljeni slučajevi ilegalnog izvoza otrovnog otpada u Rumuniju, oblasti na obali Crnog mora, Liban i nekoliko Afričkih zemalja, uključujući Somaliju i Mozambik, ali i u zemlje Južne Amerike poput Meksika, Paragvaja i Venecuele (Greenpeace, 2010: 6). Pored toga, skorija istraživanja potvrđuju i da je Italija tranzitno područje u okviru ogromne rute ilegalnih tokova otpada, koja polazeći od Francuske i Švajcarske ide preko Rumunije i istočnoevropskih zemalja da bi završila u Nigeriji. Od početka devedesetih godina dvadesetog veka, ključne italijanske organizovane kriminalne grupe kao što su *Cosa Nostra* (na Siciliji), *Camorra* (sa sedištem u Napulju) i *Ndrangheta* (koja uglavnom deluje u Kalabrijii) uključene su u različite vidove nezakonitog prometa otpada (Massari, Monzini, 2004: 288).

Najveći broj kriminalnih aktivnosti "eko-mafije" odvija se u regijama Kampanije, Kalabrije, Sicilije i Apulije. Primera radi, tokom 2008. godine je samo u navedenim oblastima preko 30 miliona tona komercijalnog otpada i otpada iz domaćinstava jednostavno "nestalo", odnosno bačeno u more ili u lokalne vodotokove. Primećeno je i da mafija sprovodi nezakonita zakopavanja otpada u južnom delu Italije da bi zatim ilegalno gradila kuće povrh zatrpanih "divljih" deponija. Primera radi, samo

¹¹ Legambiente, *Ecomafia*, dostupno na: <https://www.legambiente.it/temi/ecomafia>, 04.07.2018.

između 2008. i 2010. godine ukupno 17 hiljada kuća izgrađeno je na ovakvim ilegalnim deponijama (Walters, 2012).

Pripadnici različitih italijanskih kriminalnih grupa umešani u nezakonito postupanje sa otpadom po pravilu su istovremeno učinioci i drugih krivičnih dela poput krijumčarenja nuklearnih materijala, ilegalne trgovine oružjem, prevare, korupcije, ali i različitih finansijskih delikata, uključujući i poresku evaziju i pranje novca. Štaviše, potvrđeno je da se mnogi od njih povezuju sa uticajnim švajcarskim trustovima¹², odnosno opunomoćenicima i investitorima kako bi prebacili profit stečen kako zakonitim tako i nezakonitim upravljanjem otpadom na takozvane "poreske rajeve" (Greenpeace, 2010: 6). U pitanju su države ili teritorije država gde ne postoje određene kategorije poreza ili gde su poreske stope relativno niske, i gde je moguće ostvariti visok stepen zaštite privatnosti u pogledu bankarskih i komercijalnih tajni. Reč je o zemljama koje ne žele da privuku realne investicije, već nastoje da promovišu poresku evaziju kako bi privukle i zadržale strani kapital kroz blagu poresku politiku i striktno poštovanje bankarske tajne (Obradović Ćuk, Mitić, Dinić, 2016: 122).

Iako je delovanje "eko-mafije" prisutno u nekoliko italijanskih regija, čini se da je situacija najdramatičnija u Kampaniji usled višedecenijskog nedostatka efikasnog sistema kontrole, loših javnih politika i odsustva primene propisa. Zbog toga se u literaturi ističe da se kampanijski sistem upravljanja otpadom zasniva na principima nezakonitosti, neefikasnosti, neodgovornosti i neodlučnosti, pri čemu Kamora i njena uključenost u korupciju igraju presudnu ulogu (Greyl *et al.*, 2010: 21).

Kriza u oblasti upravljanja otpadom u Kampaniji nastala je krajem osamdesetih godina dvadesetog veka, kada su se italijanski političari, pripadnici Liberalne partije sastali sa Masonima i predstavnicima klana *Casalesi* (ogranak Kamore) kako bi odredili svoje uloge u upravljanju otpadom i prihode od tih aktivnosti. Masoni su bili u kontaktu sa industrijalcima sa severa Italije koji su želeli da se otarase opasnog otpada po ceni nižoj od tržišne, a predstavnici Kamore ponudili su da im to omoguće preko sopstvene transportne kompanije, ovlašćene od strane regionalnog Kancelara za ekologiju iz Liberalne partije. U početku je sav otpad (i komunalni i opasni) jednostavno transportovan i ostavljan na ilegalnim deponijama. Postepeno, kako je tržište raslo, sistem je postajao sve kompleksniji i ekstenzivniji, poprimajući oblik koji ima danas i koji podrazumeva da se otpad šalje u Kampaniju da bi se odatle prebacivao na nekoliko lokacija za navodno odlaganje i preradu dok se ne zakopa ili ne baci na zemljišta ili u vodotokove. Pri tome treba istaći da prerada otpada u ovakvim slučajevima postoji samo "na papiru", dok se on u stvarnosti samo ilegalno odlaže. (Greyl *et al.*, 2010: 4).

Jedan od ključnih uzroka dugotrajnosti krize u oblasti upravljanja otpadom u Kampaniji jeste delovanje Kamore. Naime, od samog početka ovog problema tržište otpada se uvećavalo, a mafija se sve više uključivala u lokalno i regionalno upravljanje otpadom. Kampanija spada u najsiromašnije regije Italije i mnoge njene opštine nemaju dovoljno sredstava da razviju sopstvene javne servise za upravljanje otpadom, tako da se mafija lako uključuje u te poslove, osnivajući takozvane "paravan

¹² Više o instituciji trasta videti u: Vladetić, S. (2011). *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu*, 58(1), str. 113-126.

kompanije” i delujući u okviru njih. Delovanje ovakvih firmi u Kampaniji predstavlja uobičajenu praksu, a u nekoliko sudskih istraga potvrđena je povezanost između mafije i vlasti na svim nivoima, što ilustruje i podatak da između 2001. i 2003. godine samo 3 od 21 kompanije zadužene za upravljanje otpadom u napuljskoj regiji nisu bile povezane sa mafijom. Pored toga, potvrđeno je i da kompanije povezane sa mafijom često menjaju svoja imena, upravu i pravne zastupnike, zadržavajući pri tome iste kancelarije, telefonske brojeve, pa čak i vozila i vozače (Greyl *et al.*, 2010: 10). Uprkos brojnim pokušajima u vidu regionalnih planova za hitno rešavanje problema otpada, zakonodavnih aktivnosti i sudskih odluka, pa i proglašavanja vanrednog stanja do sada niko nije uspeo da u potpunosti zaustavi delovanje mafije u ovoj oblasti (Greyl *et al.*, 2010: 4).

Paralelno sa delovanjem mafije u oblasti upravljanja “običnim” otpadom, u Kampaniji postoji i ilegalno tržište opasnog otpada, na koje se sliva otpad iz različitih delova zemlje, a posebno iz industrijskih postrojenja sa severa Italije. (Greyl *et al.*, 2010: 10). Jedna od glavnih karakteristika ilegalnog tržišta otpada u Kampaniji sastoji se u tome da mafija osniva “čiste” kompanije za upravljanje otpadom na svim nivoima tog ciklusa. One zvanično nastupaju na legalnom tržištu, ali se istovremeno koriste za nezakonit promet, omogućavajući da mafija bude uključena u svaku fazu ciklusa upravljanja otpadom. Tako, na primer, otpad koji se dobija od proizvođača može da se rekategorizuje tako što će se njegov zvanični status promeniti od opasnog u neopasni. Ponekad proizvođači otpada čak i ne istaknu zvanične podatke o svom otpadu, prepuštajući kompanijama kojima upravlja mafija da naprave deklaracije po svom nahođenju. Mafija takođe kontroliše i tranzit otpada do lokacija namenjenih za njegovo skladištenje ili preradu i falsifikuje dokumenta sa podacima o klasifikaciji i tretmanu otpada (Greyl *et al.*, 2010: 11). Ilegalno tržište otpada funkcioniše kao “pravo” tržište, sa cenama određenim za svaki vid pruženih usluga i za svaku vrstu otpada. Cena tretmana industrijskog otpada veoma je niska i iznosi otprilike jednu polovinu cene na legalnom tržištu. Nasuprot tome, cene upravljanja komunalnim otpadom su više od onih na legalnom tržištu, ali klijenti pristaju da ih plate zbog hitnosti situacije. Cene ne zavise samo od vrste otpada već i od potencijalnih teškoća u pružanju usluga, kao i od potreba klijenta (Greyl *et al.*, 2010: 12).

Slučaj “*Re Mida*” omogućava najbolji uvid u funkcionisanje ilegalnog tržišta otpada u Kampaniji. Naime, 2003. godine policija je otkrila jednu od najvećih operacija nezakonite trgovine otpadom u ovoj regiji, koju je kontrolisao *Caselasi* klan. Tokom perioda od 6 meseci, 40 hiljada tona uglavnom industrijskog opasnog otpada uz mali udeo komunalnog otpada poreklom iz Lombardije, Toskane, Pijemonta, Veneta i sa Sicilije transportovano je sa severnog u južni deo Italije, kao i na sever napuljske regije i zakopano, navodno, radi “prerade” i proizvodnje komposta za obradivo zemljište na severu Napulja. U ovim aktivnostima učestvovali su predstavnici građevinske struke, saobraćaja, hemijske industrije, infrastrukture, službi za posredovanje itd. Posredstvom mafije, otpad je “razmenjen” po ceni od 0,06 evra po kilogramu da bi se potom transportovao kao raznovrsni materijal sa mesta nastanka do Kampanije uz pomoć falsifikovanih dokumenata po ceni od 0,0005 evra po kilogramu. Po dopremanju u Kampaniju otpad je deklasifikovan preko laboratorija nadležnih za analizu po

ceni od 0,005 evra po kilogramu kako bi se stvorio privid da je u skladu sa zahtevima neophodnim za njegovu preradu i čuvanje. Nakon toga, otpad je navodno "tretiran" i "obrađivan" u nekoliko postrojenja pre slanja na konačno odredište. U zamenu za "tretman" (odnosno, u ovom slučaju transformisanje u kompost) kompanija je naplaćivala 0,01 evro po kilogramu. Finalno zakopavanje otpada omogućeno je zahvaljujući dozvoli lokalne administracije ili korumpiranih zemljoposjednika po ceni od 0,009 evra po kilogramu ili 0,008 evra po kilogramu ukoliko je osoba uključena u transakciju bila povezana sa glavnim posrednikom. Ukupna vrednost ovog nezakonitog poduhvata procenjena je na 3,3 miliona evra, pri čemu je izbegnuto plaćanje poreza u iznosu od 500 hiljada evra u periodu od 6 meseci za 40 hiljada tona otpada čiji bi legalan tretman koštao 6,2 miliona evra (Greyl *et al.*, 2010: 12-13).

Nezakonito upravljanje otpadom u Kampaniji izazvalo je dvadesetogodišnju kontinuiranu kontaminaciju čitave regije i dovelo do niza neželjenih posledica (Greyl *et al.*, 2010: 11). Zdravlje ljudi i životna sredina naročito su pogođeni u opštinama napuljske regije koje su poznate kao "zemlje vatre" zbog toga što je u njima čitavu deceniju svakodnevno sprovedeno nezakonito spaljivanje uglavnom toksičnog otpada. Kao neke od zdravstvenih posledica ovih ilegalnih aktivnosti navode se: povećanje broja obolelih od različitih vrsta tumora i povećanje učestalosti kardio-vaskularnih oboljenja usled izloženosti toksičnim materijama iz otpada, što je i potvrđeno od strane nekoliko eminentnih regionalnih i lokalnih organizacija u oblasti zdravstva, uključujući i evropski ogranak Svetske zdravstvene organizacije (Greyl *et al.*, 2010: 13-14). Globalne razmere štetnih efekata organizovanog ekološkog kriminaliteta u ovoj oblasti ilustruje podatak da je tokom 2008. godine sir mocarela koji je proizveden u Kampaniji i izvezen u nekoliko zemalja sadržao visok nivo dioksina usled zagađenja mleka izazvanog nezakonitim odlaganjem toksičnog otpada (McCarthy, Phillips, 2008).

ZAKLJUČAK

Ekološki kriminalitet koji uključuje različite vidove nezakonitog postupanja sa otpadom predstavlja ozbiljnu pretnju ne samo za životnu sredinu već i za zdravlje ljudi, ali i jedan od faktora koji ugrožavaju socijalnu i ekonomsku stabilnost (Baia-monte, Vermeersch, 2016: 30). Drastične posledice nezakonitog upravljanja otpadom najupečatljivije ilustruje slučaj krize upravljanja otpadom koji je pogodio italijansku regiju Kampaniju. Niz slučajeva koji su otkriveni tokom višedecenijskih pokušaja da se ta kriza reši, potvrđuje da je nezakonito upravljanje otpadom kao i nezakonit promet istim sproveden pod kontrolom mafije i praćen korupcijom, pranjem novca i poreskom evazijom. Povezanost između mafije, učesnika u procesu upravljanja otpadom i predstavnika lokalnih ali i regionalnih i republičkih vlasti u Italiji toliko je čvrsta da čak ni intervencije zakonodavca niti odluke nadležnih organa Evropske EU nisu mogle da doprinesu da se taj problem u potpunosti reši.

Uključenost mafije u ciklus upravljanja otpadom uticala je i na kreiranje javnih politika u ovoj oblasti, usmeravajući upravljanje otpadom u pravcu njegovog odlaganja na deponije umesto u pravcu njegovog recikliranja (D'Amato, Mazzanti, Nicolli,

2011: 23). Razlog za to je, kao što je istaknuto, mogućnost da se na taj način ostvaruje veći profit i veća kontrola od strane mafije na lokalitetima na kojima se nalaze ilegalne deponije. Pri tome su navedene aktivnosti praćene korupcijom, poreskom evazijom i pranjem novca preko takozvanih "paravan kompanija" koje se prividno bave legalnim upravljanjem otpadom.

Osim uticaja mafije i korumpiranosti nadležnih organa, otkrivanje, procesuiranje i sankcionisanje učinilaca ovih krivičnih dela komplikovano je i zbog drugih okolnosti. Naime, kao i u slučajevima kriminaliteta belog okovratnika, dokazivanje krivice učinilaca kriminaliteta prljavog okovratnika je izuzetno teško, kako zbog složenosti samih slučajeva i dokaza koje treba obezbediti, tako i zbog činjenice da su po pravilu u pitanju osobe iz viših društvenih slojeva koje mogu da priušte izuzetno sposoban i stručan tim pravnika za svoju odbranu (Braithwaite, 1985: 16). Pored toga, dokazivanje kriminaliteta prljavog okovratnika dodatno otežava činjenica da je sam proces upravljanja otpadom izuzetno složen, da je u njega uključen veliki broj aktera, da pojedini učesnici u ne moraju biti fizički u kontaktu sa otpadom. Složenosti doprinose i same karakteristike otpada koje ga čine podobnim za prikrivanje ili lažno predstavljanje kao da je u pitanju polovna roba.

Osobnosti ekološkog kriminaliteta u kontekstu upravljanja otpadom, njegovo vršenje na način koji podrazumeva transnacionalno, organizovano i često korporativno okruženje kao činjenica da je on gotovo uvek povezan sa drugim krivičnim delima poput korupcije, poreske utaje i pranja novca, čine ovaj oblik kriminaliteta izuzetno društveno opasnim, te je potrebno uložiti velike napore na različitim nivoima kako bi se omogućila njegova blagovremena prevencija ili makar efikasno otkrivanje, dokazivanje i sankcionisanje. Reč je pre svega o merama koje se sastoje u formiranju sveobuhvatnih i međusobno usklađenih javnih politika u oblastima: zaštite životne sredine, upravljanja otpadom, održivog razvoja, ali i borbe protiv pranja novca, korupcije i poreske evazije. Osim toga, neophodno je usvojiti adekvatne zakonske i podzakonske akte potrebne za realizaciju strateških ciljeva koji su u tim javnim politikama istaknuti kao prioritetni. Kada je u pitanju otpad, kao jedan od najvažnijih ciljeva može se u tom smislu istaći sprečavanje nastajanja otpada na samom izvoru, jer se na taj način sprečava mogućnost nezakonitog postupanja sa njim u eventualnim kasnijim fazama ciklusa upravljanja otpadom. Iako takve mere zahtevaju određena infrastrukturna ulaganja, njihova primena opravdana je jer na dugi rok mogu efikasno rešiti mnoge probleme povezane sa upravljanjem otpadom, uključujući i krivična dela kod kojih se on javlja kao objekt radnje. Konačno, potrebno je sprovesti i konstantan monitoring kako u oblasti upravljanja otpadom, tako i u sferi rada državnih institucija, ali i privatnih pravnih i fizičkih lica i udruženja građana i svih drugih aktera koji mogu imati određenu ulogu u ciklusu upravljanja otpadom. Na kraju, podrazumeva se da je neophodno nastaviti borbu protiv korupcije na svim nivoima, i to kako u privatnom tako i u javnom sektoru, uključujući i sektor upravljanja otpadom.

LITERATURA

1. Baird, J., Curry, R., Cruz, P. (2014), "An overview of waste crime, its characteristics, and the vulnerability of the EU waste sector", *Waste Management and Research*, 32(2), str. 97-105.
2. Batrićević, A. (2017), "Ekološka krivična dela i kriminalitet korporacija", u: I., Stevanović, V. Čolović (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 243-256.
3. Braithwaite, J. (1985), „White Collar Crime“. *Annual Review of Sociology*, 11, str. 1-25.
4. D’Alisa, G., Burgalassi, D., Healy, H., Walter, M. (2010), „Conflict in Campania: waste emergency or crisis of democracy“, *Ecological Economics*, 70(2), 239–249.
5. D’Amato, A., Mazzanti, M., Nicolli, F. (2015), "Waste and organized crime in regional environments". *Resource and Energy Economics*, 41, str. 185-201.
6. Demirbas, A. (2011), "Waste management, waste resource facilities and waste conversion processes", *Energy Conversion and Management*, 52(2), str. 1280-1287.
7. Eliot, L. (2012), „Fighting Transnational Environmental Crime“. *Journal of International Affairs*, 66(1), str. 87-104, prevod: Vignjević, J. (2014) Borba protiv transnacionalnog ekološkog kriminaliteta, *Bezbednost - Policija - Građani*, 10(1-2), str. 275-290.
8. Joldžić, V., Batrićević, A., Stanković, V. (2018), *Ekološko-pravna zaštita životne sredine od negativnih uticaja pojedinih privrednih grana*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
9. Jovašević, D. (2009), *Sistem ekoloških delikata - ekološko kazneno pravo*. Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
10. Jovašević, D. (2011), *Leksikon krivičnog prava*. Beograd: Službeni glasnik.
11. Keković, Z., Milošević, M. (2011), „Kriminalitet korporacija - kriminološki i kulturološki aspekti“. *Sociološki pregled*, 45(1), str. 19-44.
12. Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2009), *Kriminologija*. Niš: Pelikan print.
13. Legambiente. 2009. *EcoMafia*. Rome: Legambiente.
14. Massari, M., Monzini, P. (2004), "Dirty Businesses in Italy: A Case-study of Illegal Trafficking in Hazardous Waste", *Global Crime*, 6(3-4), str. 285-304.
15. Mazzanti, M., Montini, A., (2014), „Waste management beyond the Italian North–South Divide: Spatial Analyses of Geographical Economic and Institutional dimensions“, u: T., Kinnaman, K. Takeuchi (ur.) *Handbook on waste management*, Edward Elgar Publishing, str. 3299–3311.
16. Obradović Ćuk, J., Mitić, P., Dinić, V. (2016), *Poreski rajevi – obeležja, poslovanje i rešavanje problema poreske evazije*. Škola biznisa, 2, str. 120 – 138.
17. O’Hear, M.M. (2004), *Sentencing the Green Collar Offender: Punishment, Culpability and Environmental Crime*. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 95(1), str. 133-277.
18. Pavlović, Z. (2015), "Empirijska analiza fenomena korupcije u Srbiji i korupcija u privredi", *Vojnoekonomski pregled*, 67(4), str. 274-292.
19. Ruggiero, V., South, N. (2010), "Green criminology and dirty collar crime", *Critical*

- Criminology – An International Journal*, 18(4), str. 251-262.
20. Ruggiero, V. (1996), *Organised corporate crime in Europe: offers that can't be refused*. Dartmouth: Aldershot.
 21. Simpson, S.S., Gibbs, C., Rorie, M., Slocum, L.A., Cohen, M.A., Vandenberg, M. (2013), "An empirical assessment of corporate environmental crime control strategies", *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 103(1), str. 231-278.
 22. Sutherland, E.H. (1983), *White Collar Crime: The Uncut Version*. New Haven: Yale University Press.
 23. Vladetić, S. (2011), *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu*, 58(1), str. 113-126.
 24. Walters, R. (2014), Eco crime, u: J., Muncie, D., Talbot, R., Walters (ur.) *Crime: Local and Global*. London: Routledge., str. 173-208.
 25. Wolf, B. (2011), "Green-Collar Crime": Environmental Crime and Justice in the Sociological Perspective. *Sociology Compass*, 5(7), str. 499-511.
 26. Wilts, H., Von Gries, N., Bahn-Walkowiak, B. (2016), „From Waste Management to Resource Efficiency - The Need for Policy Mixes“, *Sustainability*, 8(7), dostupno na: <http://www.mdpi.com/2071-1050/8/7/622/htm>, 25.06.2018.
 27. Walters, R. (2012), "Dirty Collar Crime and the Environment", u: *Proceedings of Crime, Justice and Social Democracy: An International Conference*, Queensland University of Technology, Brisbane, QLD, str. 103-112, dostupno na: <http://eprints.qut.edu.au/53418/>, 04.07.2018.
 28. Smernice za procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma i primenu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma za obveznike u nadležnosti Komisije za hartije od vrednosti, dostupno na: <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/proписи/регулатива/подзаконска-акта/37-закон-о-спречавању-прања-новца-и-финансирања-тероризма/6845-смернице-за-процену-ризика-од-прања-новца-и-финансирања-тероризма-и-примену-закон-о-спречавању-прања-новца-и-финансирања-тероризма-за-обвезнике-у-надлежности-комисије-за-хартіје-од-вредности>, 10.07.2018.
 29. Oteng-Ababio, M. (2014), „Rethinking waste as a resource: insights from a low-income community in Accra, Ghana“. *City, Territory and Architecture*, 1(10), dostupno na: <https://doi.org/10.1186/2195-2701-1-10>, 25.06.2018.
 30. McCarthy, M and Phillips, J. (2008), "Italy's toxic waste crisis, the Mafia – and the scandal of Europe's mozzarella", *The Independent*, 22.03. 2008., dostupno na: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/italys-toxic-waste-crisis-the-mafia-ndashand-the-scandal-of-europes-mozzarella-799289.html>, 05.07.2018.
 31. Legambiente, *Chi siamo*, dostupno na: <https://www.legambiente.it/legambiente/chi-siamo>, 04.07.2018.
 32. Legambiente, *Ecomafia*, dostupno na: <https://www.legambiente.it/temi/ecomafia>, 04.07.2018.
 33. European Commission (2012), *Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste*, dostupno na: http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/pdf/guidance_doc.pdf, 25.06.2018.
 34. FATAF (Financial Action Task Force) (2012), *International Standards on Combating*

- ting Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation*. Paris: FATF, dostupno na: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf, 29.06.2018.
35. Greenpeace (2010), *The toxic Ships - the Italian hub, the Mediterranean area and Africa (a Greenpeace report)*, dostupno na: <https://www.greenpeace.org/italy/Global/italy/report/2010/inquinamento/Report-The-toxic-ship.pdf>, 06.07.2018.
 36. Greyl, L., Vegni, S., Natalicchio, M., Cure, S., Ferretti, J. (2010), *The Waste Crisis in Campania, Italy*, (for A Sud, Italy). Civil Society Engagement with Ecological Economics (CEECEC), dostupno na: http://www.ceecec.net/wp-content/uploads/2008/09/CAMPANIA_FINAL_19-05.pdf, 09.07.2018.
 37. INTERPOL, Environmental crime, dostupno na: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-crime>, 26.06.2018.
 38. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives, OJ L 312, 22.11.2008, p. 3–30, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=EN>, 03.07.2018.
 39. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law, OJ L 328, 6.12.2008, p. 28–37, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=EN>, 03.07.2018.
 40. Edmondson, G. (2003), “Italy and the Eco-Mafia: how billions are made through dumping toxic waste - with little public outcry”, *Business Week*, 27.01.2003.
 41. D’Amato, A., Zoli, M. (2010), *Waste policy in the time of Gomorrah: A tale of illegal disposal, mafia and social well being. Working paper No 639*. Pavia: Società italiana di economia pubblica, Dipartimento di economia pubblica e territoriale – Università di Pavia, dostupno na: <http://www.siepweb.it/siep/images/joomd/1401050170639.pdf>, 10.07.2018.
 42. D’Amato, A., Mazzanti, M., Nicolli, F. (2011), „Waste Sustainability, Environmental Management and Mafia: Analysing Geographical and Economic Dimensions“, *Centre for Economic and International Studies (CEIS) Tor Vergata Research Paper Series*, 9(11), dostupno na: <http://www.unife.it/economia/lm.economia/insegnamenti/econometria/materiale-prof-mazzanti-a-a-2012-2013/materiale-didattico/panel-damato-et-al-fe.pdf>, 09.07.2018
 43. Baiamonte, V., Vermeersch, E. (2016), “Environmental crime and instability: the role of criminal networks in the trafficking and illegal dumping of hazardous waste”, *Freedom from Fear Magazine*, 9, str. 30-34., dostupno na: http://f3magazine.unicri.it/wp-content/uploads/F3_09.pdf, 03.07.2018.
 44. Zakon o potvrđivanju Bazelske konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju, *Službeni list SRJ-Međunarodni ugovori*, br. 2/1999.

ILLEGAL WASTE MANAGEMENT AND MONEY LAUNDERING: THE ITALIAN EXPERIENCE

Waste management in accordance with current legislation is one of the pre-conditions for environment conservation, efficient use of natural resources and the accomplishment of sustainable development goals. However, the characteristics of waste as well as the nature of the activities conducted within its transport, disposal, keeping, treatment, recycling and re-use leave the door open for abuse, which may represent forms of environmental, organized and transnational crime. In order to hide the incomes obtained in such manner, various activities that are considered money laundering are undertaken. This illegal practice has been present in Italy for decades, particularly in Campania region, where it has been seriously affecting human health, environment and economy. Therefore, the author analyses the issue of money laundering in the context of illegal waste management, with focus on the Italian experience, attempts to point out key problems regarding discovering and proving these criminal activities and suggests methods to resolve them.

KEY WORDS: waste, waste management, money laundering, organized crime, environmental criminal offences